Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iaşi
Fascicula:Asistență Socială, Sociologie, Psihologie
ISSN: 2248-1060 | e-ISSN: 2601-8209
Covered in: EconPapers, Ideas RePeC, CEEOL, ICI Master Journal List - Index Copernicus, CrossRef, CrossCheck, Google Scholar, WorldCat, KVK, SOCIONET

2021, Volume 27, pages: 95-108 | https://doi.org/10.18662/upasw/27/56

Personal and Psychosocial Predictors in the Use of Prohibited Substances in Sport

[Variabile psihologice şi psihosociale explicative în utilizarea substanţelor interzise în sport]

Constantin NECHIFOR[1], Anişoara SANDOVICI[2], Dan-Iulian ALEXE[3]

[1] As. Prof. PhD, University , "Petre Andrei," of Iaşi. E-mail: costelnechifor@yahoo.com

[2] Assoc. Prof. PhD, University "Vasile Alecsandri" of Bacău
E-mail: sandovici.anisoara@ub.ro

[3] Assoc. Prof. PhD, University "Vasile Alecsandri" of Bacău.
E-mail: alexedaniulian@ub.ro

Abstract: There is a large number of scientific evidence on individual demographic and psychosocial predictors,correlated with drug use in performance sport.Using the method of metaanalysis, in this study we propose to determine: a)the size of the psychological effect (attitudes) and socio-cultura factors (social norms), as well as demographic factors (age,sex) that may explain the presence of consumption of prohibited substances among performance athletes; b)the delimitation of variables which may explain the size of these effects; c)correlation of the theory of planned behavior with the use of prohibited substances in performance sport. The results of the study revealed that the presence of a positive attitude towards the drug positively correlates with the intention to use the drug.The perceived self-efficiency in procuring these substances also correlates negatively with the intention of consumption.

Keywords: *attitudes, social norms, doppant behavior, sport.*

How to cite: Nechifor, C., Sandovici, A., & Alexe, D.-I. (2021). Personal and Psychosocial Predictors in the Use of Prohibited Substances in Sport. *Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iași, Fascicula: Asistență Socială, Sociologie, Psihologie*, *27*, 95-108. https://doi.org/10.18662/upasw/27/56

1. Introducere

Agenţia Mondială Antidoping defineşte dopingul ca reprezentând utilizarea de substanţe ilegale şi medicamente pentru îmbunătăţirea performanţei comportamentale, în speţă îmbunătăţirea performanţei sportive (WADA, 2019). Cu referire la activităţile sportive, utilizarea substanţelor interzise încalcă regulile şi reglementările ce vizează registrul etic- valoros al acestora, precum: fairplay-ul, onestitatea, sănătatea, excelenţa în performanţă, spiritul de echipă, devotamentul, angajarea, respectul pentru propria persoană şi pentru ceilalţi participanţi, curajul, comunitatea şi solidaritatea. Reglementările anti-doping, ca şi reglementările competiţionale, sunt reguli sportive care guvernează condiţiile în care este practicat sportul. Sportivii acceptă aceste reglementări drept o condiţie de participare şi, ca urmare, au obligaţia să le respecte. Sunt considerate încălcări ale reglementărilor anti-doping următoarele:

1) Prezenţa unei substanţe sau a metaboliţilor acesteia, ori a markerilor ei, în proba sportive;

2) Utilizarea sau tentativa unui sportiv de a utiliza o substanţă interzisă sau o metodă interzisă;

3) Sustragerea de la prelevarea de probe, refuzul sau neprezentarea pentru prelevarea de probe;

4) Încălcarea obligaţiei de localizare;

5) Falsificarea sau tentativa de falsificare a oricărei parte a controlului doping;

6) Posesia de substanţe sau a metodelor interzise;

7) Traficul sau tentativa de traficare a oricărei substanţe interzise sau a metodelor interzise;

8) Administrarea sau tentativa de a administra oricărui sportiv în competiţie sau în afara competeţiei a oricărei substanţe sau metode interzise;

9) Complicitatea şi 10) Asocierea interzisă (WADA, 2015).

Cu toate acestea, comportamentul dopant nu este o excepţie în rândul persoanelor care practică sporturi de masă sau sportul de performanţă. De exemplu, într-un studiu realizat în rândul practicanţilor de gimnastică a reieşit faptul că mai mult de 10% dintre aceştia au recunoscut că au sau au avut legătură cu activarea comportamentului dopant (Dunn et al., 2009; Pitsch & Emrich, 2011). În ceea ce priveşte sportul de performanţă, prevalenţa statistică variază în funcţie de tehnica de măsurare folosită. Dovezile culese prin aplicarea tehnicii chestionarelor indică procente

cuprinse între 10-15% la nivelul sportivilor de performanţă ca fiind comsumatori de substanţe dopante. Colectarea datelor prin tehnica măsurătorilor indirecte, de tipul răspunsului aleatoriu, indică o prevalenţă a consumatorilor de substanţe dopante de aproximativ 30% (Lentillon-Kaestner & Ohl, 2011). Paradigma Paşaportului Biologic Sportiv, ce presupune analiza sângelui, a demonstrat că pe un lot de 2737 de atleţi internaţionali, 14% prezentau urme ale consumului de substanţe interzise (Sottas et al., 2011). Pe de altă parte, datele recente furnizate de WADA (2019) raportează procente din ce în ce mai mici a testelor pozitive, situate la un procent de aproximativ 2%.

În ciuda eforturilor WADA şi a CIO – Comitetul Olimpic Internaţional, precum şi a federaţiilor sportive din lume, consumul de substanţe dopante în sport şi în activităţile fizice de masă este în creştere. Realitatea ne arată că tehnicile de detectare a substanţelor nu pot ţine pasul cu dezvoltarea din domeniul farmaceutic, iar nevoia unei educaţii anti-doping consistente este mai mare ca niciodată. Acţiunile de prevenţie necesită înţelegerea predictorilor psihosociali ai intenţiei, coroborată cu analiza comportamentului dopant. Pe această direcţie, cercetările în domeniu au crescut semnificativ în ultimul deceniu. Ca urmare, un număr semnificativ de corelaţii pozitive şi negative au fost surprinse între aspectele ce ţin de individualitatea personală şi factorii din contextul social.

2. Cadrul teoretic şi investigativ de referinţă

Ca şi cadru teoretic specific de raportare, marea majoritate a studiilor din domeniul dopajului au adoptat teoria comportamentului planificat (TPB) pentru a surprinde cu supleţe mecanismele psihosociale care conduc la dopajul în sport (Fishbein & Cappella, 2006).

Teoriile atitudinal – comportamentale au avut un mare impact începând cu anii '80, iar dintre acestea s-au detaşat în special teoria acţiunii raţionale a lui Fishbein şi Ajzen (1975) şi teoria comportamentului planificat a lui Ajzen (1988). Şi astăzi este acceptată posibilitatea de predicţie crescută a comportamentului plecând de la atitudinile şi credinţele subiectului sau de la comportamente anterioare sau relaţionate cu acestea cum ar fi normele, intenţiile comportamentale etc. Deşi această teorie şi-a pierdut din importanţă în ultimii ani, mai ales în câmpul dependenţei de droguri, ea rămâne utilă atunci când scopul unui studiu este predicţia unui comportament plecând de la intenţii, credinţe sau atitudini (Ajzen & Madden, 1986), separat sau în combinaţie cu alte variabile.

În cazul comportamentelor în care nu este posibilă exercitarea permanentă a unui control voluntar sau a unui control exterior persoanei, teoria comportamentului planificat dovedeşte o eficienţă de predicţie mai crescută decât cea a acţiunii raţionale. Atunci când obiectivul constă în predicţia unui comportament, respectiv predicţia consumului controlat/necontrolat de alcool sau droguri, cel mai adesea se iau în calcul două formulări psiho-sociale, anume teoria acţiunii raţionale a lui Martin Fishbein şi Icek Ajzen şi teoria comportamentului problemă a lui Richard Jessor. Din punct de vedere teoretic, variabilele distale, „externe", din teoria lui Jessor au un impact asupra intenţiilor şi comportamentului, independent de componentele atitudinale şi normative, ceea ce face ca modelul lui Ajzen şi Fishbein să fie insuficient.

Conform cercetărilor legate de sănătate, majoritatea studiilor din domeniul dopajului au adoptat teoria comportamentului planificat (TPB), ca un fundament teoretic mai larg pentru a examina mecanismele psihosociale care conduc la dopajul în sport. În cadrul acestei teorii, comportamentul este privit ca un rezultat al interacţiunii dintre intenţie, atitudine, normele subiective şi controlul comportamentului perceput (Fishbein & Cappella, 2006). Studiile arondate au implicat cohorte populaţionale diverse, precum: atleţi de performanţă (Lazuras et al., 2010), clienţi ai sălilor de sport, dar şi adolescenţi care practicau diferite sporturi (Zelli et al., 2010). Alături de principalele variabile preluate din TPB, cercetătorii au folosit şi constructe din afara TPB ca teorie, pentru a putea prezice intenţia şi comportamentul dopant. Extensia TPB, ca abordare de cercetare, a fost necesară din următoarele motive:

a) din nevoia de a investiga problemele de moralitate, ţinându-se cont că dopajul este considerat a fi anomic, imoral;

b) cercetări recente din TPB au subliniat faptul că luarea în calcul şi a altor variabile, precum nivelul inteligenţei emoţionale, receptivitatea la tentaţiile situaţionale, îmbunătăţesc efectele obţinute în urma aplicării terapiei TPB;

c) argumentele recente care sugerează că utilizarea unor abordări integrative (de exemplu, luarea în calcul a unor predictori comportamentali, precum imaginea de sine, dezangajarea ocupaţională, renunţarea la sine, tendinţele depresive) pot explica mult mai fidel aderenţa la comportamentele dopante în sport, dar şi la nivelul populaţiei generale (Fishbein, 2009; Goulet et al., 2010).

Barkoukis şi colaboratorii (2011) au constatat că sportivii cu o imagine de sine pozitivă, automotivaţie şi orientarea clară spre realizarea

obiectivelor raportează o intenţie mai mică de dopaj în comparaţie cu cei cu imagine de sine negativă, la care motivaţia este determinată de presiunea grupului social, dar şi de sentimentul de vinovăţie faţă de obiectivele propuse spre realizare. Cât priveşte rezultatele la nivelul populaţiei generale, unele cercetări au demonstrat faptul că bărbaţii, în comparaţie cu femeile (practicanţi sau nu de un anumit sport de masă) prezintă un risc semnificativ mai mare pentru comportamentul dopant. Sunt şi alte studii care contrazic aceste rezultate. De exemplu, Wiefferink şi colaboratorii (2008) nu au găsit nici un efect al variabilelor vârstă şi sex în autodemascarea consumului de substanţe pe un eşantion reprezentativi de clienţi ai sălilor de fitnes. Sumarizând concluziile studiilor citate, se poate afirma faptul că utilizarea dopingului este complex şi corelează cu o varietate de situaţii şi variabile personale.

Cât priveşte intervenţiile anti-doping, acestea sunt rare (Backhouse et al., 2007). Dar totuşi există. Eliot şi colaboratorii (2008) au proiectat un demers intervenţional ce a constat în opt întâlniri de 45 de minute, organizate cu membrii unor echipe sportive din universităţile din SUA (ATLAS/ATHENA). Intervenţiile au fost focusate pe participarea colaborativă şi nu au avut exclusiv ca obiect de discuţie problematica dopingului. În cadrul acestor şedinţe, studenţii au fost implicaţi în anumite situaţii de învăţare ce presupuneau aderarea la o alimentaţie sănătoasă, practicarea regulată a antrenamentelor sportive specifice sportului practicat, dar şi conştientizarea efectelor pe care consumul de suplimente legale şi ilegale le pot avea asupra propriilor performanţe. De asemenea, intervenţiile au fost particularizate în funcţie de variabila sex (de exemplu, la bărbaţi pe consumul de steroizi versus capacitatea de evitare a consumului de steroizi, cunoaşterea etapelor pe care le presupune un antrenament sportiv în vederea obţinerii performanţelor superioare, pe când la femei aceste intervenţii au avut în vedere variabile precum, comportamentul alimentar dezorganizat versus identificarea alternativelor de alimentaţie sănătoase, cunoaşterea programelor de întreţinere prin intermediul exerciţiilor fizice). Folosind tehnica verificării aleatorii, Eliot şi colaboratorii au arătat că programul conceput şi aplicat a redus semnificativ consumul de droguri recreative şi substanţe dopante la nivelul participanţilor, efect constatat şi după retestarea făcută după 1, respectiv 3 ani de la participarea la program. Totuşi, autorii subliniază faptul că efectul obţinut este minor având în vedere pe de o parte, durată programului de intervenţie, pe de altă parte, multitudinea factorilor care pot demotiva persoanele în cazul capacităţii de autocontrol în ceea ce priveşte consumul de substanţe şi alte comportamente nesănătoase.

Literatura de specialitatea indică faptul că Backhouse et al. (2007) au realizat o amplă investigate a studiilor şi articolelor elaborate în ceea ce priveşte variabile psihologice şi sociale prezente în comportamentele adicive în sport. Autorii au inventariat 103 articole, focusându-se asupra atitudinilor, valorilor şi credinţelor faţă de dopaj, asupra predictorilor şi factorilor precipitanţi în dopaj, precum şi asupra programelor de educaţie şi prevenţie anti-doping. Prin raportare la articolele şi studiile supuse meta-analizei, doar 21 de articole au avut ca obiect de cercetare utilizarea substanţelor ce îmbunătăţesc performanţa, iar dintre acestea, marea majoritate au surprins factorii de risc pentru consumul de steroizi, mai ales în cazul luptătorilor de categorie grea, halterofilii sau culturiştii. Ca urmare, concluziile acestor analize nu pot fi generalizate la alte tipuri de populaţie, dar sunt importante pentru înţelegerea atitudinilor legate de dopaj.

3. Studiu privind variabilele psihologice şi psihosociale în comportamentul dopant la sportivii de performanţă

Nikos Ntoumanis şi colaboratorii publică în 2014 rezultatele unei ample meta-analize realizate pentru surprinderea variabilelor psihologice, comportamental-atitudinale şi valorice semnificative în analiza problematicii dopingului şi a comportamentului dopant. Principalele obiective avute în vedere au fost: a) identificarea corelaţiilor (pozitive şi negative) dintre intenţia de dopoaj şi comportamentul dopant; b) identificarea existenţei unor moderatori între variabile (de exemplu, influenţa normelor sociale în apariţia intenţiei de a consuma substanţe dopante; importanţa variabilei sex în suprinderea corelaţiilor existente în variabilele precizate în cadrul primului obiectiv, etc); c) testarea şi aplicarea unui model de analiză, folosind mărimea efectului metaanalizei cu referire la variabilele din modelul TPB (Ajzen, 1991).

În urma parcurgerii literaturii de specialitate, a articolelor semnificative pentru studiul de faţă, au fost create mai multe baze de date. Studiile care au măsurat comportamentul dopant sau intenţia de dopaj şi cel puţin o variabilă, fie demografică (vârsta, sexul), fie psihologică (atitudini, valori-moralitate) sau socio-contextuală (participarea la sporturile de echipă, climat motivaţional) au fost incluse în cercetare. În studiu cadru de referinţă au fost identificate peste 100 de articole semnificative, care au fost analizate prin metoda metaanalizei. Fiecare variabilă majoră avută în vedere a fost codificată, ca de exemplu: tipul de publicaţie (articol publicat într-un jurnal, manuscris de curs, etc), statutul subiecţilor din studiile de referinţă (sportivi de performanţă, amatori, studenţi), tipul de sport practicat (sport individual amator/de performanţă, sport de echipă), vârsta participanţilor

(adolescenţi/adulţi). Folosind dimensiunea efectelor metaanalizei, s-a realizat o analiză bazată pe modelul TPB (Ajzen, 1991). Această analiză a putut surprinde interdependenţele dintre variabilele pe care metaanaliza nu le poate identifica (aceasta din urmă poate surprinde doar relaţia dintre două variabile în acelaşi timp).

4. Rezultate

• *Mărimea efectului studiilor experimentale comparativ cu grupurile de control şi a celor de intervenţie*

În ceea ce priveşte comportamentele dopante, s-au comparat diferenţele numărului de cazuri noi de dopaj apărute între grupurile de control şi cele experimentale pe parcursul unui an şcolar / sezon sportiv. S-a constatat faptul că intervenţiile realizate nu au avut un efect semnificativ în ceea ce priveşte reducerea comportamentelor dopante. În ceea ce priveşte intenţia de a consuma substanţe între grupurile de control şi gruprurile experimentale, scorurile obţinute au arătat o uşoară scădere a intenţie în cadrul grupurilor experimentale. Cu toate acestea, având în vedere că studiile avute în vedere şi luate ca bază de lucru în cadrul acestei cercetări au fost reduse ca număr, rezultate obţinute trebuie interpretate cu precauţie şi contextualizate în fiecare situaţie particulară dată.

• *Mărimea efecului variabilelor demografice şi socio-contextuale care prezic comportamentul şi intenţia de dopaj*

Corelat acestui aspect, au fost examinate variabilele demografice şi cele social-contextuale în combinaţie cu comportamentele/intenţiile de dopaj în rândul populaţiilor incluse în grupele experimentale (conform studiilor incluse în metaanaliză). În ceea ce priveşte rezultatele obţinute prin raportare la variabilele demografice, s-a constatat că bărbaţii au raportat mai multe comportamente de dopaj decât femeile. S-a constatat, de asemenea, că comportamentele de dopaj sunt mai răspândite la persoanele care au prieteni care s-au dopat comparativ cu cei care nu au. De asemenea, s-a constatat că vârsta poate fi corelată cu intenţia de consum de substanţe, dar efectul obţinut a fost relativ nesemnificativ. În ceea ce priveşte analiza rezultatelor cu referire la existenţa unor factori modelatori în consumul de substanţe, s-a constatat faptul că structura grupurilor de apartenentă a persoanelor s-a interpus între variabilele sex şi comportamentul dopant. În mod specific, s-a constatat că acest efect a fost mai puternic la sportivii amatori faţă de sportivii de performanţă.Un alt element moderator al asocierii dintre vârstă şi comportamentul dopant a fost statutul profesional al participanţilor. În

corelaţie cu acest element, s-a constatat un efect foarte mic între variabilele intenţie/consum de substanţe la sportivii amatori, dar nu şi în cazul studenţilor.

• *Mărimea efectului variabilelor psihologice care prezic comportamentul de dopaj/intenţia de dopaj*

În ceea ce priveşte comportamentele de dopaj, s-au constatat efecte pozitive la intenţii, atitudini, norme sociale şi automotivare. Efecte negative asupra comportamentelor de dopaj s-au găsit la nivelul autoeficienţei percepute de a se abţine de la dopaj, moralitate, motivaţia autonomă şi orientarea obiectivelor de a se orienta activ în îndeplinirea sarcinilor, ocupaţiilor avute. În ceea ce priveşte predicţia intenţiilor de dopaj, au fost găsite efecte pozitive mari în raport cu atitudinile şi normele sociale. Au fost identificate efecte scăzute prin raportare la nemulţumirea faţă de imaginea propriului corp, automotivare şi orientarea spre autodezvoltare personală. Efecte negative mici până la moderate s-au identificat, de asemenea, la autoeficienţa de a se abţine de la droguiri şi moralitate.

• *Analiza rezultatelor conform cadrului teoretic de referinţă, şi anume, modelul comportamental planificat – TPB*

TPB (teoria comportamentului planificat) (Ajzen, 1991; Fishbein, 2009) a fost cadrul teoretic cel mai frecvent utilizat în cadrul studiilor care au avut ca obiect de studiu problematica comportamentelor dopante şi a factorilor explicativi. Pe baza modelului propus de Ajzen (1991) a fost proiectat şi testat un model care să surprindă relaţiile ce se statornicesc între atitudini, norme şi autoeficienţa percepută raportat la intenţia de a consuma droguri şi declanşarea unui comportament dopant-dependent. Probele aplicate au arătat că autoeficienţa percepută de a se abţine de la consumul de substanţe este un predictor mai puternic al intenţiilor de dopaj (Lazuras et al., 2010). De asemenea, s-a observat faptul că abaterea de la normele sociale, corelează semnificativ cu intenţiile şi comportamentele de dopaj ($p<0,001$).

5. Discuţii

Având ca metodă de bază de investigare, metaanaliza, scopul studiului de faţă a fost acela de a identifica factorii majori demografici, psihologici şi socio-contextuali care corelează semnificativ cu intenţiile de dopaj şi comportamentele doping. Pentru unele dintre variabilele predictoare utilizate, s-a constatat existenţa unui număr limitat de studii şi, ca urmare, şi rezultatele obţinute trebuie interpretate cu prudenţă. Cu toate acestea, rezultatele finale

confirmă faptul că, în orice cercetare, limitarea porneşte de la cadrul metodologic adoptat şi de la capacitatea cercetătorilor de a trece dincolo de credinţele personale cu privire la faptul cercetat (Backhouse et al., 2007).

Cât priveşte eficacitatea intervenţiilor asupra intenţiilor şi a comportamentului dopant, studiile luate drept referinţă (cele două programe de prevenire realizate în America de Nord, respectiv ATLAS (Goldberg et al., 2000; Goldberg & Elliot, 2005) şi ATHENA (Goldberg & Elliot, 2005) au arătat o reducere foarte mică, dar semnificativă a intenţiilor de dopaj, dar nicio modificare în ceea ce priveşte comportamentul dopant deja existent în cadrul populaţiilor experimentale. Acest aspect ar putea fi justificat prin raportare la conţinutul intervenţiilor ATLAS/ATHENA -ambele abordând dopajul alături de alte comportamente, cum ar fi:alimenţaţia nesănătoasă, implicarea activă şi regulată în antrenamentul sportiv. De exemplu, mai ales programul ATHENA s-a concentrat în mare măsură pe informaţii şi activităţi despre alimentaţia sănătoasă versus cea nesănătoasă, consumul de substanţe (alcool, tutun, marihuana şi steroizi anabolici), monitorizarea aportului nutriţional şi îmbunătăţirea factorilor psihologici, cum ar fi depresia şi starea de bine (Elliot et al., 2004). Prin urmare, ambele intervenţii si-au propus să influenţeze comportamentele generale legate de sănătate ale sportivilor, tinerilor sportivi, iar acest lucru poate deteriora calitatea intervenţiilor pe intenţii şi doping. Pe de altă parte, intenţiile de dopaj ale participanţilor la momentul iniţial (pre-testare) au fost scăzute; prin urmare nu a fost posibilă – în perioada de timp cât s-au aplicat programele – pentru o reducere suplimentară a intenţiilor şi comportamentelor.

Un alt aspect avut în vedere a fost acela de a identifica dimensiunile efectului variabilelor demografice şi a factorilor socio-contextuali. Rezultatele au subliniat faptul că bărbaţii şi sportivii amatori au mult mai multe şanse de a raporta utilizarea drogurilor comparativ cu femeile şi sportivii profesionişti sau studenţii. Mai mult, utilizarea suplimentelor nutritive legale şi afilierea cu semenii care utilizează substanţe dopante, a corelat cu o rată mai mare a receptivităţii la consumul de droguri. Din acest punct de vedere, concluzia este aceea că utilizatorii de suplimente legale prezintă un risc mult mai mare de a utiliza droguri ilegale, la toate catogoriile populaţionale care practică sport (amatori sau sportivi de performanţă) (Tscholl et al., 2010). Un studiu realizat de Backhouse şi colaboratorii (2013) a sugerat ideea că o creştere treptată a consumului de suplimente nutritive reprezintă o „poartă" de intrare în lumea drogurilor. Concret, pe un eşantion de sportivi de performanţă, Backhouse şi colaboratorii au descoperit că utilizarea drogurilor era de 3,5 ori mai frecventă în cazul consumatorilor de suplimente nutritive, comparativ cu cei care nu consumau astfel de suplimente. Într-un studiu similar, Tsorbatzoudis şi

colaboratorii au indicat faptul că utilizatorii de suplimente nutritive au de două până la trei ori mai multe şanse să raporteze utilizarea drogurilor; de asemenea, aceşti utilizatori au susţinut faptul că dopajul este răspândit în lumea sportului şi este aprobat social.

Analiza efectului variabilelor psihologice asupra intenţiilor şi a comportamentului dopant a sugerat faptul că sportivii orientaţi ambilateral pe eu şi pe exterior, prezintă un set de răspunsuri comportamentate mai dezadaptative comparativ cu cei orientaţi pe eu şi pe sarcina de lucru.

Dincolo de cadrul teoretic propus de TPB, au fost identificate şi alte abordări care sugerează faptul că utilizarea drogurilor este influenţată de interacţiunea factorilor socioculturali, socioeconomici şi de personalitate. De exemplu, Donovan şi colaboratorii (2002), Strelan şi Boeckmann (2003) au analizat corelaţiile dintre specificitatea factorilor de personalitate, deciziile privind avantajele şi dezavantajele utilizării dopajului, sistemul legislativ, precum şi accesibilitatea şi disponibilitatea substanţelor interzise. De asemenea, Stewart şi Smith (2008) au realizat o macroanaliză a utilizării depajului în sport, sugerând faptul că, alături de factorii de personalitate, globalizarea şi comercializarea sportului şi a culturii sportului, în general, sunt factori cheie în explicarea consumului de substanţe dopante. În cadrul acestui studiu, nivelurile ridicate de practicare a sportului şi angajarea morală, au corelat în mod semnificativ cu intenţiile de dopaj şi utilizarea dopajului. Aceste rezultate evidenţiază rolul important al moralităţii în prevenirea utilizării dopajului. De asemenea, s-a constatat că imaginea propriului corp, preocuparea pentru masa musculară, armonie, greutate, raportate la nemulţumirile generale ale aspectului corporal, corelează semnificativ cu intenţiile şi utilizarea dopajului. Aceste concluzii indică faptul că percepţiile eronate ale imaginii corpului pot facilita utilizarea dopajului. Acest lucru poate fi realizat prin utilizarea substanţelor ilegale, deoarece acestea pot fi utilizate ca parte dintr-o strategie de a modifica fizicul personal. Prin urmare, variabila imagine corporală, poate fi inclusă în programele de prevenţie, mai ales în cazul sportivilor adolescenţi.

În general, concluziile studiilor realizate pe variabilele sport -drog - comportament dopant, au evidenţiat importanţa influenţelor normative asupra utilizării dopajului. Influenţele normative pentru implicarea în dopaj pot varia de la simpla presiune de la egal la egal şi accesibilitatea socială a dopajului de către coechipieri, până la presiuni interne şi externe asociate cu rezultatele şi performanţele înalte. Prin urmare, anturajul sportivului (antrenor, coechipier) şi percepţiile despre prevalenţa utilizării dopajului printre alţi sportivi, par a fi factori importanţi ai deciziei de a se implica în comportamentul consumator de droguri. S-a remarcat de asemenea faptul că

percepţiile normelor sociale nu trebuie să fie corecte ca să influenţeze comportamentul consumator.

Ca urmare, luarea în seamă şi a mecanismelor cognitive personale în receptarea şi înţelegerea normelor, valorilor personale şi morale, poate explica mai fidel receptivitatea personală în ceea ce priveşte consumul de substanţe interzise. De asemenea, este important ca atunci când sunt proiectate programe de prevenţie, acestea să fie concepute luând ca punct de reper specificitatea psihologică pentru fiecare categorie de vârstă avută în vedere.

6. Concluzii

Educaţia anti-doping trebuie să ia în calcul influenţele normative şi să prevină normalizarea utilizării dopajului în sporturi şi în activităţile fizice cotidiene. Programele de prevenire sunt necesare a fi aplicate încă din primii ani ai adolescenţei, când atitudinile se formează şi când adolescenţii tind să fie mai vulnerabili la influenţele normative ale mediului social. Cercetări viitoare şi acţiunile preventive privind impactul mediului social în ceea ce priveşte consumul de substanţe trebuie să se concentreze şi pe rolul de formator al antrenorilor şi al personalului de sprijin al sportivilor în promovarea tipurilor de motivaţie adaptativă (motivaţie autonomă, obiective de realizare a sarcinilor, etc). În plus, aspectele etice ale luării deciziilor trebuie să fie încorporate în intervenţiile destinate combaterii utilizării substanţelor interzise. Nu în ultimul rând, intervenţiile legate de consumul de substanţe interzise, trebuie focusate şi pe riscurile asociate utilizării suplimentelor nutritive.

În concluzie, este nevoie de o schimbare curriculară în domeniul sportului de performanţă (dar şi în cadrul educaţional formal), punându-se mai mult accent pe modificarea percepţiilor legate de consumul de substanţe, corelat cu proiectarea de activităţi pentru stimularea dezvoltării de comportamente sănătoase, având la bază automotivaţia pozitivă pentru sport şi performanţă personală şi profesională.

Bibliografie

Ajzen, I. (1988). *Attitudes, personality, and behavior* (U.S. ed.). Dorsey Press.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, *50*(2), 179-211. https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T

Ajzen, I., & Madden, T. J. (1986). Prediction of goal-directed behavior: attitudes, intentions, and perceived behavioral control. *Journal of Experimental Social Psychology*, *22*(5), 453-474. https://doi.org/10.1016/0022-1031(86)90045-4

Backhouse, S., McKenna, J., Robinson, S., & Robinson, S. (2007). *International literature review: Attitudes, behaviors, knowledge and education - drugs in sport: past, present and future*. Report to the World Anti-Doping Agency (WADA). https://www.researchgate.net/publication/234838845_International_Literature_Review_Attitudes_Behaviours_Knowledge_and_Education_-_Drugs_in_Sport_Past_Present_and_Future

Backhouse, S. H., Whitaker, L., & Petroczi, A. (2013). Gateway to doping? Supplement use in the context of preferred competitive situations, doping attitude, beliefs, and norms. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, *23*(2), 244-252. https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2011.01374.x

Barkoukis, V., Lazuras, L., Tsorbatzoudis, H., & Rodafinos, A. (2011). Motivational and sportspersonship profiles of elite athletes in relation to doping behavior. *Psychology of Sport and Exercise*, *12*(3), 205-212. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2010.10.003

Donovan, R. J., Egger, G., Kapernick, V., & Mendoza, J. (2002). A conceptual framework for achieving performance enhancing drug compliance in sport. *Sports Medicine*, *32*(4), 269-284. https://doi.org/10.2165/00007256-200232040-00005

Dunn, M., Mazanov, J., & Sitharthan, G. (2009). Predicting future anabolic-androgenic steroid use intentions with current substance use: findings from an internet-based survey. *Clinical Journal of Sport Medicine*, *19*(3) 222-2277. https://doi.org/10.1097/jsm.0b013e31819d65ad

Elliot, D. L., Goldberg, L., Moe, E. L., DeFrancesco, C. A., Durham, M. D., McGinnis, W., & Lockwood, C. (2008). Long-term outcomes of the ATHENA (athletes targeting healthy exercise & nutrition alternatives) program for female high school athletes. *Journal of Alcohol and Drug Education*, *52*(2), 73-92. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2598770/

Elliot, D. L., Goldberg, L., Moe, E., Defrancesco, C. A., Durham, M. B., & Hix-Small, H. (2004). Preventing substance use and disordered eating: initial outcomes of the ATHENA (athletes targeting healthy exercise and nutrition alternatives) program. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, *158*(11), 1043-1049. http://dx.doi.org/10.1001/archpedi.158.11.1043

Fishbein, M., & Cappella, J. N. (2006). The role of theory in developing effective health communications. *Journal of Communication*, *56*(s1), 1-17. http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00280.x

Fishbein, M. (2009). An integrative model for behavioral prediction and its application to health promotion. In R. J. DiClemente, R. A. Crosby & M.

C. Kegler (Eds.), *Emerging theories in health promotion practice and research* (2nd ed, pp. 215-234). Wiley.

Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research*. Addison-Wesley.

Goldberg, L., & Elliot, D. L. (2005). Preventing substance use among high school athletes: the ATLAS and ATHENA programs. *Journal of Applied School Psychology*, *21*(2), 63-87. https://doi.org/10.1300/J370v21n02_05

Goldberg, L., Mackinnon, D. P., Elliot, D. L., et al. (2000). The adolescents training and learning to avoid steroids program: preventing drug use and promoting health behaviors. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, *154*(4), 332-338. https://doi.org/10.1001/archpedi.154.4.332

Goulet, C., Valois, P., Buist, A., & Cote, M. (2010). Predictors of the use of performance-enhancing substances by young athletes. *Clinical Journal of Sport Medicine*, *20*(4), 243-248. https://doi.org/10.1097/jsm.0b013e3181e0b935

Lazuras, L., Barkoukis, V., Rodafinos, A., & Tzorbatzoudis, H. (2010). Predictors of doping intentions in elite-level athletes: a social cognition approach. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, *32*(5), 694-710. https://doi.org/10.1123/jsep.32.5.694

Lentillon-Kaestner, V., & Ohl, F. (2021). Can we measure accurately the prevalence of doping?. *The Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, *21*(6), 132-142. https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2010.01199.x

Ntoumanis, N., Ng, J. Y. Y., Barkoukis, V., & Backhouse, S. (2014). Personal and Psychosocial Predictors of Doping Use in Physical Activity Settings: A Meta-Analysis. *Sports Medicine*, *44*(11), 1603-1624. https://doi.org/10.1007/s40279-014-0240-4

Pitsch, W., & Emrich, E. (2011). The Frequency of Doping in Elite Sport - Results of a Replication Study. *International Review for the Sociology of Sport Heft*, 47(5), 559-580. https://doi.org/10.1177%2F1012690211413969

Sottas, P.-E., Robinson, N., Fischetto, G., Alonso, J. M, & Saugy, M. (2011). Prevalence of blood doping in samples collected from elite track and field athletes. *Clinical Chemistry*, *57*(5), 762-769. https://doi.org/10.1373/clinchem.2010.156067

Stewart, B., & Smith, A. C. T. (2008). Drug use in sport: implications for public policy. *Journal of Sport & Social Issues*, *32*(3), 278-298. http://dx.doi.org/10.1177/0193723508319716

Strelan, P., & Boeckmann, R. J. (2003). A new model for understanding performance-enhancing drug use by elite athletes. *Journal of Applied Sport Psychology*, *15*(2), 176-183. http://dx.doi.org/10.1080/10413200390213795

Tscholl, P. M., Alonso, J. M., Dollé, G., Junge, A., & Dvorak, J. (2010). The use of drugs and nutritional supplements in top-level track and field athletes. *The American Journal of Sports Medicine*, *38*(1), 133-140. http://dx.doi.org/10.1177/0363546509344071

WADA. (2015, 2019). *Codul Mondial Anti-doping*. www.anad.gov.ro

WADA. (2015). *World Anti-Doping Agency*. www.wada-ama.org/

Wiefferink, C. H., Detmar, S. B., Coumans, B., Vogels, T., & Paulussen, T. G. W. (2008). Social psychological determinants of the use of performance-enhancing drugs by gym users. *Health Education Research*, *23*(1), 70-80. https://doi.org/10.1093/her/cym004

Zelli, A., Mallia, L., & Lucidi, F. (2010). The contribution of interpersonal appraisals to a social-cognitive analysis of adolescents' doping use. *Psychology of Sport and Exercise*, *11*(4), 304-311. https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.psychsport.2010.02.008